

חרב זלמן נחמיה גולדברג
דיין בבית הדין הגדול ירושלים תובב"א

ההוצאות בשכיל מצוות השבת אכידה לשיטת אדמה"ז

(א) שאלה: המוציא מציאה וכדי להחזירה צריך לנסוע באוטובוס, והאכידה שוה פחות מהמעות שעולה לנסוע באוטובוס אם יש מצוה להשיב האכידה.

תשובה: לכאורה אין מצוה שהרי אין אדם מצווה להוציא הוצאות על השבת אכידה, שקיימל"ן שלו קודם, ואם יוציא הוצאות יצטרך הבעלים לשלם הממון שהוציא, ואם האכידה שוה פחות מהדמים כודאי לא ניחא לבעלים שיחזירו ושהוא ישלם, אכן יש לדון לפי מה שהעולם מספר ששאל אחד את ר' חיים הלוי היות ואביו מגיע ברכבת אם חייב לבוא לתחנת הרכבת לקבל פניו מדין כיבוד אב, או אפשר שפטור שקיימל"ן כיבוד אב משל אב ואינו חייב להוציא ממון, וכיון שלנסוע עד תחנת הרכבת בעגלה עולה ממון אולי פטור, וענה ר' חיים שפטור מלנסוע אבל חייב לילך ברגל, וא"כ לפי זה גם אנו נאמר שחייב המוצא אכידה לילך ברגל להחזיר האכידה, ולכן גם באם נסע באוטובוס אין הבעלים חייבים לשלם לו, שהרי מכח האכידה לא היה מוכרח לנסוע ויכול לילך ברגל ממילא דמי הנסיעה אינו חיוב על בעל האכידה, ולפי"ז אם מצא חבילה כבדה וצריך מונית, גם כזה נאמר שאם יתכן להביא החבילה על כתפו שוב אינו יכול לתבוע תשלום דמי המונית מהבעל אכידה, אכן אם החבילה כבדה מאד ולא יתכן להביא על כתפו כזה חייב בעל אכידה לשלם, וממילא אם האכידה אינה שוה כדמי המונית פטור לגמרי, וכן אם הוא זקן ואינה לפי כבודו לשאת את האכידה על כתפו, כזה יכול לתבוע דמי המונית שהרי

אינו חייב להשיב אכידה כשאינה לפי כבודו. (ב) אכן יש לומר שדמי האוטובוס חייב בעל האכידה לשלם למוציא האכידה אף שיכול היה להחזיר בהליכה ברגל, וטעם הפטור שכמו זקן ואינו לפי כבודו שפטור מהשבת אכידה, אמרו בגמ' כלל כל שבשלו מחזיר, מחזיר בשל אחרים, ולפי"ז נראה שזקן אילו היה מוצא אכידה של עצמו והיה שוה הרכה היה מחזיר, ואם היה מוצא אכידה שאינה שוה הרכה לא היה מחזיר, נראה שגם כך צריך לנהוג באכידת אחרים שאם מצא אכידה ששוה הרכה חייב להחזיר, ואם מצא אכידה שאינה שוה הרכה אינו חייב להחזיר ונראה לכאורה שיש לומר שגם אם אינו זקן, אלא שאילו היה מוצא אכידה שאינה שוה הרכה לא היה מחזיר גם לעצמו מחמת עצלות ולא מחמת כבודו, גם כזה יש לפוטרו שכל שאינו מחזיר בשלו לא חייבו תורה להחזיר לאחרים, ומה שהגמרא פטרה זקן ואינו לפי כבודו, הרי נלמד מוהתעלמת פעמים שאתה מתעלם, ובפסוק זה אינו כתוב דוקא זקן ואינו לפי כבודו, ולכן יתכן שהגמרא נקטה דוגמא שלכן אינו מחזיר בשלו מחמת כבודו שהוא זקן, אבל הוא הדין כאם אינו מחזיר בשלו מסיבה אחרת ויתכן שחכמים למדו הדבר ממה שכתב הרמב"ם בספר המצוות מצוה עשה ר"ו "הוא שצונו לאהוב קצתינו את קצתינו כאשר נאהוב את עצמינו ושתהיה אהבתו וחמלתו לאחיו כאהבתו וחמלתו לעצמו בממונו וכגופו וכל מה שיהיה ברשותו אם ירצה אותו ארצה אני אותו וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו והוא אמרו יתעלה ואהבת לרעך כמוך" עכ"ל.

ייתכן שלמדו ממצות ואהבת לרעך כמוך, שיעשה לאחרים מה שרוצה שיעשו לו אחרים, יעשה הוא לאחרים. וברמב"ם פי"ד מאבל ה"א מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהכניס כלה וללוות האורחים ולהתעסק בכל צרכי קבורה וכו', וכן לשמח הכלה והחתן ולסעודם בכל צרכיהם ואלו הן גמילות חסד שבגופו שאין להם שיעור אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות ע"כ וממילא מוכן שזקן ואינו לפי כבודו, וכן כל מי שאילו היה שלו לא היה נוטל מאיזה סיבה שהיא אינה בכלל כמוך, ומכאן למדו חכמים שמה שאמרה תורה והתעלמת פעמים שאתה מתעלם, הם פעמים שלא היה מחזיר בשלו, ואלולא קרא דוהתעלמת לא יכולים ללמוד מקרא דואהבת לרעך כמוך, לפטור זקן ואינו לפי כבודו, שיתכן שאין למדין מצות השבת אבידה שחייבה תורה בפירוש משאר גמילות חסד שנצטוו בכלל ואהבת לרעך כמוך, אבל אחר שכתוב והתעלמת שוב למדים ממצות ואהבת שגם השבת אבידה אינה אלא כמוך.

ג) ובענין זה תמוה לי מה שכתב בחכמת שלמה שעל גליון חו"מ סימן תכ"ו שזקן ואינו לפי כבודו פטור מלהציל אדם ממיתה, וראיתי ממה שהקשו בגמ' סנהדרין ע"ג למה לי קרא דלא תעמוד על דם רעך שחייב להציל חבירו אם טובע בנהר תיפוק ליה מקרא דהשבתו לו לרבות השבת גופו ותירצו שמקרא דהשבתו לו אינו חייב אלא לטרוח אבל אינו חייב לשכור שיצילו אותו, ואילו מקרא דלא תעמוד חייב נמי למטרח ולאגורי, ומזה שלא תירצו שהקרא דלא תעמוד, יש ללמוד שגם זקן ואינו לפי כבודו חייב, מוכיח שאינו חייב להציל אם אינו לפי כבודו, וכבר השגתי עליו במקום אחר מגמ' סוטה שאיזהו חסיד שוטה שרואה אשה

טובעת בנהר ואינו מצילה, ואם כדבריו מסתבר שיש בזה גם אינו לפי כבודו וא"כ אינו חסיד שוטה, ושם תירצנו קושית החכמת שלמה שלכן לא תירצה הגמ' שלומדים מקרא דלא תעמוד דגם זקן ואינו לפי כבודו חייב, שתירצו זה נכון רק אם לומדים מקרא דלא תעמוד שחייב להוציא מעות על הצלת חבירו לכן גם זקן ואינו לפי כבודו חייב, וכדרך שאמר בשאר מצוות שבין אדם למקום שחייב גם להוציא ממון על המצוה וחייב גם להתכונן, וכמו שנפסק בחו"מ סימן כ"ח שחייב להעיד כדי להפריש מאיסור גם אינו לפי כבודו, משום שאין חכמה ואין עצה נגד ד', ולכן כל זמן שלא ידענו שחייב להוציא ממון על הצלה, גם זקן ואינו לפי כבודו פטור, אבל אחר שתירצו שחייב להוציא ממון ממילא גם אינו לפי כבודו חייב, אכן גם לפי סברת החכמת שלמה נראה שלא משכחת לה שנפטור זקן ואינו לפי כבודו מהצלה, שהרי כל שמשיב הזקן בשלו חייב גם בשל השני, וא"כ כל שיש סכנת נפשות שבודאי היה מציל עצמו גם בבזיון ממילא חייב בשל השני, וכמו שכתבנו שכל שאילו היה מוציא ממון הרבה משלו היה מתבזה גם בשל חבירו חייב.

ד) אמנם בשו"ע הרב הלכות מציאה ופקדון סל"ו כתב וז"ל "אבל מי שאינו חשוב בעיני הבריות רק שמגביה דעתו ומחשב את עצמו ומתבייש בזה מהבריות ובעיניהם אין זו חרפה לו הרי זה חייב מן הדין להחזירם אע"פ שאילו היו שלו לא היה מחזירם לעצמו ואצ"ל אם לא היה מחזירם לעצמו מחמת הטורח שלא היה חפץ לטרוח לישא אותם לביתו הואיל והם כלים פחותים ודמיהם מועטים ולא מפני שאינם לפי כבודו שהוא חייב מן הדין לטרוח בהם עד שיגיעו לרשות בעלים כי בשלו הוא רשאי לוותר על ממונו מפני טורח גופו ולא בשל חבירו שהתורה לא חסה אלא על כבוד הבריות ולא על טורח גופו אפילו טורח מרובה

מאד על שוה פרוטה אחת וכו', עכ"ל. ומעתה אם כהשו"ע והרב ור' חיים יוצא חומרא גדולה שחייב להשיב אכידה שיש בה שוה פרוטה, אף שצריך להוציא הוצאות רבות על נסיעה באוטובוס או במונית, וגם אינו יכול לבקש דמים שעלה הנסיעה.

ואפשר יש למצוא קולה בדבר שאם מצא אכידה, ואילו היה מודיע לבעל האכידה שאבידתו נמצאת כאן, לא היה בעל האכידה טורח לבוא לכאן ליקח אבידתו, בזה פטור גם המוציא, והרי זה דומה למה שאמרו במשנה ב"מ בפריקה וטעינה הלך וישב לו ואומר הואיל ועליך מצוה פרוק או טעון פטור שנאמר עמו, ע"כ. ולפי"ז יש לומר שכל אכידה שאילו ידעו הבעלים של אכידה לא היו טורחים להשיב לעצמם האכידה, שוב אין כל אדם חייב, ואם נאמר כן צריך לדחוק בדברי שו"ע הרב שמחייב אפילו טרחא מרובה מאד להחזרת שוה פרוטה, שאיירי שבעל האכידה עצמו היה טורח בכך, וצ"ע בסברה זו.

והנה בגליון שו"ע הרב סימן מקור לזה שכתב שהתורה לא חסה אלא על כבוד הבריות ולא על טורח גופו, ברכות י"ט. וכוונתו נראה ששם הביאו בגמ' הדין שזקן ואינו לפי כבודו פטור מהשבת אכידה שנאמר והתעלמת, להוכיח שכבוד הבריות דוחה ל"ת שבתורה והקשו נאמר אין חכמה ועצה נגד ד' וכמו שחייבו לרואה כלאים בבגדו בשוק שחייב לפושטו, ותירצו שאני התם דאמר קרא והתעלמת, והקשו וליגמר מיניה, ותירצו איסורא מממונא לא לפינן, ומסקנת הגמ' שלומדים מקבורת מת מצוה שדוחה למצות עשית פסח ומילה שכבוד הבריות.

(ה) עוד יש לומר שבאם יודעים שבעל אכידה עצמו לא היה טורח להחזיר אבידתו, יש להגדירו כאכידה מדעת שפטרה תורה ממצות השבה לדעת הרמב"ם, הסוכר שאכידה מדעת אינה הפקר, אלא שפטרה תורה

מהשבה, ונלמד מפסוק אשר תאבד ממנו פרט למאבד ממונו מדעת, וא"כ יש לומר שגם אופן כזה שלא היה בעל אכידה מוכן לטרוח עבור אבידתו נתמעט מקרא דאשר תאבד, ואף שבשעת אכידה לא היה מדעת, אכן כל זה לדעת הרמב"ם, אבל לדעת הטור שאכידה מדעת הפקר הוא, ולשיטתו לכאורה אינו נלמד מפסוק אלא סברה הוא, ולסברת הטור אין לדמות נידון דידן לאכידה מדעת שיהיה הפקר. אכן בעיקר השמועה מר' חיים שכל שיכול לעשות המצוה בטרחה אף שרגיל להוציא הוצאת ולא לטרוח חייב לקיים מצוות שאין חיובם להוציא הוצאות אינו מוכרח, ויש לומר שכל שדרך העולם לא לטרוח אלא לשכור נחשב כהוצאת ממון, והשמועה מר' חיים יתכן שמדובר במרחק שלא היה דרך הכל או רובם לנסוע בעגלה.

והנה כל מה שפלפלנו היינו רק באופן שאינו מבטל ממלאכתו בזה שילך רגלי, אבל אם מבטל מלאכתו פטור מלהשיב זולת במצוות כיבוד אב שחייב לבטל מלאכתו כדי לכבד אביו.

ביור"ד סימן ק"ב ס"ג "כלי הנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרות ואינו ניכר בטל ברוב ואין דנים אותו כדבר שיש לו מתירים לפי שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו וכן כל יוצא בזה".

ויש לעיין אם דבר שיש לו מתירים בלי הוצאות, אבל יש בדבר טירחה גדולה, וכמעשה שנתערב במלון שיש לו אלף כוסות ונתערב בהם כוס אחת שלא נטבל, אם נאמר שאינו בטל כיון שיש לו מתירים שיכול להטביל כל האלף במקוה, או כיון שיש בזה טירחה גדולה להטביל אלף כוסות במקוה, אינו כדבר שיש לו מתירים, ואם תמצא לומר שטרחה אינה כהפסד וממילא נחשב מה שיכול להטבילו כדבר שיש לו מתירים, מ"מ אם בא לשכור פועל שיטביל לו אלף כוסות יצטרך

לכתחילה וכו', ור"י מפרש דכיון דהקדרות הן של חרס אם היו אסורות ואין להם תקנה זה חשוב כדיעבד ואע"ג דלענין איסור קדירה שאין בת יומא אסרינן לה אע"פ שאין תקנה דהתם בלע הרבה אבל הכא ליכא אלא משהו הואיל ולא במינו הוא יכול לבטל וכדיעבד דמי, עכ"ל.

ויש לעיין מה הסברא כמה שכתב ר"י שכלי חרס שאין לו תקנה כדיעבד דמי, מ"מ מה זה מתרץ קושייתם מאין מבטלים איסור לכתחילה, וצריך לומר שכיון שאם אין תקנה נחשב כדיעבד א"כ אם מבטל איסור אינו כמבטל איסור אלא כדיעבד, היינו שכבר נתבטל. ומכאן מוכח שמה שאסור לבטל לכתחילה אין גדר האיסור מה שמבטל, שא"כ מה שבדיעבד אם בטל מבטל, אין ראיה שבדיעבד מותר לבטל, אלא אינו מבטל שכבר בטל, ומאי דהוה הוה, ואין נלמד מזה שכל שאין תקנה כדיעבד דמי ומותר לבטל, ובע"כ צריך לומר שמה שאסור לבטל לכתחילה, היינו שלכתחילה אסור לגרום שיאכל אדם איסור מבטל, אבל כדיעבד כדי שלא יפסיד התירו לו לאכול איסור מבטל, ולכן במקום שמפסיד אם לא יבטל לכתחילה מותר לו לבטל לכתחילה, ומה שאסור חכמים להשתמש בכלי חרס שאינו בת יומא, היינו משום גזירה שמא ישתמש בקדירה בת יומא, אבל לא מטעם שאין מבטלים איסור לכתחילה, וכן נראה שצריך להסביר דעת הרשב"א שכל שדרכו להשתמש בשפע מותר להשתמש בכלי, ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה, כיון שכבר נתערב בכלי כדיעבד דמי, ונראה שסברה זו מוכרחת שהרי אמרו חכמים שדבר שיש לו מתירים אינו בטל, והטעם כתב רש"י עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, הרי שאסור לאכול דבר מבטל אם אין בדבר הפסד שיכול להמתין למחר ולאכול בהיתר, כש"כ שאסור לבטל איסור

לשלם לו, או שנאמר כיון שיכול לעשות בעצמו ולטרוח אף שרגילים לשכור, מ"מ הרי זה דומה לסברה שהבאנו מר' חיים.

עוד יש להסתפק אף במקום שאין טירחה שרגילים לשכור אנשים שיעשו העבודה, מ"מ אם הוא עוסק במלאכתו ועל ידי שיעסוק בטבילת כלים יפסיד מלאכתו אם זה נחשב להפסד ונמצא שאין לזה מתירים, או שאין הולכין אחר כל איש ואיש שלזה שיש הפסד מלאכה נחיר לו, ועוד אם נחיר לו כשיש לו הפסד מלאכה, מה יהיה הדין אחר זמן שכבר אין לו ביטול מלאכה, וכי נאמר שיחזור וניעור האיסור, לכן מסתבר שהולכין אחר מנהג העולם, שכל שהדרך להוציא על זה הוצאת נחשב כדבר שאין לו מתירים, וכל שאין דרך להוציא הוצאות נחשב כיש לו מתירים, ולפי זה נראה כביצה שיש ספק אם נולדה ביו"ט שאסורה באכילה אף שהוא ספק איסור דרבנן משום שיש לו מתירים, מה הדין באין לאדם מה לאכול, אם נאמר שכבר אין לו מתירים, שכמו שאם יש לו הפסד כדי להתיר אינו כיש לו מתירים כך נאמר גם באין לו מה יאכל שאין לו מתירים שהרי הטעם שיש לו מתירים אסור בספק דרבנן שאומרים לו עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, אבל בשיש הפסד, שוב יש טעם וסיבה לסמוך על ספק דרבנן לקולה, כמו באין לו מתירים שסומכים להתיר מכח ספק דרבנן שאומרים שכל שאין דרך אחרת מתירים.

אכן אם נאמר שלא מסתבר שיהיה דבר אסור לזה ומותר לזה, ולא פלוג רבנן, א"כ לא יתכן שנחיר לזה שאין לו מה יאכל ונאסר לזה שיש לו מה יאכל, וצ"ע בסברה זו.

ובתוס' פסחים ל' א. ד"ה לשהינהו עד אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינם, כתב: תימא לר"י נהי דסבירא לן דטעמא דתמץ בקדירה חשיב משהו שאין רגילות להשתמש הרבה ביחד, מ"מ הא תנן אין מבטלים איסור

יחזור אליו האבדה, ובשלמא באבדה שיש בה סימן יש לומר שאין הבעלים מסכימים שיחזירו לכל אחד בטביעת עין שמא יבוא רמאי, אבל אם לא יחזירו הוא יתן סמנים שיודע ויחזירו לו. אבל באבדה שאין בה סימן, כודאי עדיף וכדאי לאוכד שיחזירו בטביעת עין מאשר לא יחזירו כלל ויטלנו המוציא, ואפילו בנטל לפני יאוש שאסור למוציא לקחתו לעצמו, מ"מ גם לאוכד לא יהיה. וסברה כזו מצינו בגמ' ב"מ כ"ז ב': אמר רבא אם תמצא לומר סימנים לאו דאורייתא היכי מהדרינן אבדה בסימנים וכו' אלא ניחא לבעל אבדה [כל אוכדי אבדה ניחא להו שתהא דת זו בישראל למיתב סימנים וכל הבא ונותנו יטלנה מאי טעמא], מידע ידעי דעדים לית ליה [פעמים שאין לו עדים עליה ואם יזקיקוהו לעדים לא תבוא לעולם לידו], ומימר אמר [טוב לי שיחזירוהו לכל האומר סימניה דלא שכיחא דנימא סימנים דידה] ואנא יהיבנא סימנים דידה ושקילנא לה, ע"כ. הרי שהולכים אחר אומדנא כזו אם כן גם אנו נאמר ניחא לבעל אבדה שיחזירו בטביעת עין לכל מי שאומר שיש לו טביעת עין מאשר לא יחזירו וישאר ביד המוציא, ואין לומר שלא ניחא ליה בכך שאולי יש לו עדים, שא"כ למה מותר למוציא ליטלנה שמא יש לו עדים, אלא ע"כ שכל שאין לו סימנים מתיאש גם אם יש לו עדים, ומטעם שכתבו התוס' בדף כ"ז א' ד"ה מה שמלה שעל ידי סימנים מוציא עדים שיאמר להם מכירים אתם שמלה שלי שהיו בה סימנים אלו ואלו, וגם המוציא צריך להוציא השמלה למי שאומר סמנים שדומה שהוא שלו, אבל אינו מוציא להראותה בלי סימנים, ע"כ. וא"כ למה לא נלך אחר אומדנא שניחא לבעל האבדה שיחזירו על פי טביעת עין, וממילא לא יתיאש גם באין לו סימנים, ואולי לא אמרו בגמ' סברה זו שעל סברה זו סומכין להחזיר על פי סימנים, אלא רק באו לתת טעם

לכתחילה מאחר שיכול לאכול בהיתר, שלא יבטל האיסור כתוכו. ולפי זה יש לומר שכשיש פס"א בדבר, מותר לבטל איסור לכתחילה. וכזה יש לפרש מה ששנינו בסוף תרומות פ"א מ"ו: מגורה שפינה חיטי תרומה אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכו חולין. ולפי סברת התוס' שכל שיפסד הכלי מותר לבטל לכתחילה, יש לומר שגם במגורה שיש טירחה ללקט אחת אחת התירו לו לבטל איסור לכתחילה, שטרחה כהפסד דמי, ואם נאמר כן, יש לומר שגם לגבי דבר שיש לו מתירין, כל שיש טרחה מחבטל, גם בשיש לו מתירים מק"ו, אם מותר לבטל איסור לכתחילה משום טרחה, כש"כ שמותר לסמוך על ביטול דבר שיש לו מתירים משום טרחה.

עוד יש לדון במצא אבדה שאין בה סימן ומצאה המוציא לפני שנודע לאוכד שאין בו יאוש מדעת, שהדין הוא שיהיה מונח עד שיבוא אליהו, אם בא אחר ואומר שמכיר את האבדה בטביעת עין, שהדין הוא שאינו נאמן, רק בת"ח שאינו משנה בדיבורו מחזירין בטביעת עין, וכמו שנפסק בשו"ע סימן רס"ב וברמ"א סכ"א כתב וז"ל: ודוקא אם מצאו במקום שתלמידי חכמים מצוין כגון בבית המדרש אבל בלאו הכי אינו חייב להכריז, ע"כ. ובטעם הדבר נראה פשוט שכיון שאיבד במקום שאין ת"ח מצוין, אין תולין בת"ח, ולכן הת"ח מתיאש, כיון שאין מכריזין על אבדה כזו, ואינו יודע לבוא ולומר שיודע בטביעת עין.

ויש לעיין למה לא נלך אחר אומדנא שכל אוכד אבדה ניחא ליה שיחזירו אבדה לכל אדם שיבוא ויאמר שמכיר בטביעת עין, שאף שיטכן שיבוא שיבוא רמאי ויאמר שמכיר את האבדה ויטלנה, מ"מ יטכן שגם לא יבא רמאי, ואז יחזירו לו למי שאבד, ואילו כעת שאין מאמינים לכל אדם בטביעת עין כודאי לא

על מה שהקשו את"ל סימנים לאו דאורייתא, איך מחזירים בסימנים ולכאורה מה קשה לרבא איך מחזירים מחזירים מדרבנן שאף סימנים לאו דאורייתא, מ"מ מדרבנן סומכין על סימנים, וכמו שאמרו שם בתחילת הענין, אבעיא להו סימנים דאורייתא או דרבנן, נ"מ לאהרורי גט אשה בסימנים, אי אמרת דאורייתא מהדרינן, ואי אמרת דרבנן כי עבוד רבנן תקנתא בממונא באיסורא לא עבוד רבנן תקנתא נוכרש"י שם בממונא דהפקר ב"ד הפקר], ואם כן מה קשה לרבא אם סימנים לאו דאורייתא היכא מהדרינן אבידה בסימנים, ומה צריך לטעם דניחא ליה, לכן נראה שקושיית הגמ' היכי מהדרינן, היינו מה ראו חכמים לתקן דבר זה שיחזירו אבידה בסימנים, ואף שיש הרבה תקנות חכמים כל זה באיסורים, אבל בממונות מה מקום לתקן תקנות להחמיר שכל מה שמחמירין בממון הינו חומרא לזה וקולא לזה, ולכן הקשו מה צורך היה לחכמים לתקן שיחזירו בסימנים, והתירוץ שניחא לבעל אבידה שיחזירו, ולכן ראו חכמים לתקן זאת, אבל הכח לתקנה הוא מכח הפקר ב"ד, ולא מטעם שניחא ליה שאין הולכין אחר אומדנא, שיתכן שאין אדם רוצה שיקחנו רמאי לאבידה, אף שאם לא יחזירו יפסיד ככל אופן, ומטעם זה גם בזמנינו אין להחזיר בלא סימנים אף שיש אומדנא שניחא ליה לאוכד שיחזירו.

אבל אין לחרץ שסומך אדם על אליהו שיבא ויגלה של מי האבידה גם באין לו סימנים, ומה שאמרו שניחא ליה שיחזירו על פי סמנים אף אם סימנים לאו דאורייתא, משום שמחמת חשש דלא שכיחא שרמאי ידעו סימנים, רוצה שיחזירו, אבל בלי סימנים כלל ששכיחים רמאים סומך יותר על אליהו, קשה לומר כן שא"כ נאסור כל אבידה שאין בה סימן משום שסומך שיחזירו לו על ידי אליהו, וא"כ היכי משכחת לה ההיתר ליקח לעצמו אבידה שאין בה סימן. ואולי יש לומר שאף

שמתייבש עדיין לא ניחא ליה שיאוש די שהחליט שלא יחזירו לו כעת, משא"כ רצון אין לו, אכן גם זה לא יתכן שא"כ אחר שמתייבש ושהדין שמותר לכל אדם לקחתו, שוב למה לא ירצה שיחזירו לכל מי שיאמר שהוא שלו, שהרי בין כה לא יוחזר אליו, אלא מחורחא כמו שכתבנו לעיל שרק מכח תקנת חכמים הולכין אחר סימנים, אבל לא מכח אומדנא, ומה שלא תיקנו חכמים דבר זה להחזיר לכל אדם, היות וחששו לרמאים ולא רצו להכשיל בני אדם לגנוב ממון ברמאות.

(ו) ובספר חיי האר"י ז"ל הביא מה שכתב ר' חיים ויטל בשער המצות תחלת פרשת קדושים, וז"ל: פעם אחת היה מהלך בדרך עם מורי זלה"ה ובא תלמיד חכם לפניו במתכווין וכראות מורי זלה"ה אף הוא היה מתכווין ללכת אחריי אף אחר שהתלמיד חכם הלך לצד אחר ואמרתי לו כי ח"ו כנותן מכשול לפני עור כי אותו הת"ח לא היה מכיר ערך מורי זלה"ה והשיב לי כיון שהת"ח היה מתכבד בזה היה הוא מחויב לחלוק לו כבוד ולעשות רצונו בכך על דרך הלל הזקן שרץ לפני עני בן טובים ג' מילין כי גם זה בכלל כבוד ת"ח, עכ"ל.

ויש לעיין איך היה מותר להלל לזלזל בכבודו לרוץ לפני העני והרי כתב הרא"ש בב"מ סימן כ"א שאסור לזקן ת"ח להחמיר על עצמו ולהחזיר אבידה במקום שיש ספק אם חייב להחזיר, וא"כ איך זלזל הלל הזקן בכבודו,

ונראה לפי מה שכתבנו באות ג' שמה שפטרה תורה זקן ואינו לפי כבודו, אינו אלא במקום שפטור מלהחזיר כשמפסיד כסף, כגון שנאכד לו ג"כ אבידה, או שיפסיד מלאכתו, אבל במצוה שחייב אדם להוציא עליה ממון, גם חייב לזלזל בכבודו לקיים המצוה, ולפי זה במצות צדקה שחייבה תורה להוציא ממון ולתת לעני, ואינו דומה למצוות שבין אדם לחבירו שנוהגים בין לעניים ובין לעשירים

להתכזות ג"כ, ולפי זה המוציא אבידה של עני חייב להשיבו גם זקן ואינו לפי כבודו, וכן אסור לו לקבל ממון עבור הפסד מלאכתו, שכל זה נכלל בדין צדקה, אכן אם אומר המשיב כבר קיימתי מצות צדקה, או שאעשה צדקה עם עניים אחרים, שוב מותר לו לקבל כסף עבור בטול מלאכתו.

כהשבת אבידה, ולכן במצוות צדקה חייב אדם לזלזל בכבודו לתת צדקה לעני, וכיון שלמדנו מדי מחסורו שחייבין לעני בן טובים גם לתת כבוד אם חסר לו כמו סוס לרוץ לפניו, בזה גם זקן ואינו לפי כבודו חייב, ולכן רץ הלל לפני העני. וכן נהג האר"י ז"ל לתת כבוד לת"ח שחסר לו הכבוד מדין צדקה ובזה חייב

אוצר החכמה

